

❧ דיוקים ודקדוקים ❧

א' א': אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'אֶל-כָּל יִשְׂרָאֵל'.

א' ב': הַר-שְׁעִיר - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'הַר שְׁעִיר'.

הַר-שְׁעִיר - השי"ן בצירי. ואין לקרוא 'שְׁעִיר' בשווא נע. וכן הוא להלן.

א' ג': בְּעֶשְׂתֵּי-עָשָׂר חֹדֶשׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'בְּעֶשְׂתֵּי עָשָׂר-חֹדֶשׁ'.

א' ד': אֵת סִיחֹן - תיבת 'אֵת' מוטעמת בתיב, ולא במהפך.

א' ה': בָּאֵר - הבי"ת בצירי. ואין לקרוא 'בָּאֵר' בשווא נע.

א' ו': דָּבָר אֲלֵינוּ בַּחֲרֵב לְאֹמֶר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'דָּבָר-אֲלֵינוּ בַּחֲרֵב לְאֹמֶר'.

רַב-לִכְמֶם שָׁבַת - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'רַב לִכְמֶם-שָׁבַת'.

א' ז': פָּנָו | וְסָעוּ - יש להיזהר להפריד בין הדבקים, שלא ישמע שקורא 'פָּנוּסְעוּ'.

וְסָעוּ - הסמ"ך בשווא נח".

וְסָעוּ - הסמ"ך בשווא נח, ויש להיזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא 'וסו'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להיזהר שלא תיבלע האות הגרונית^ט. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: וַיְהִי, וּלְזֶרַעַם, בְּשֹׁנְאָתָא, לְרִאשֹׁתָכֶם, יִרְאָה, יִרְאָנָה, הִתְאַנָּף, וַיִּרְאָתָדָה, שְׁמַעְדָה, מְלֹאכִים, הַשְׁאֲרֵנוּ, הַגְּלַעַד, הַשְׁאֲרִיר, נִשְׂאָר.

וְאֶל-כָּל-שְׂכֵנֵי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאֶל-כָּל שְׂכֵנֵי'.

וּבְשִׁפְלָה - השי"ן בדגש, והשווא נע.

הַכְּנַעֲנִי - הכ"ף בדגש, והשווא נע.

א' ח': וְלִיעֶלֶב - הוי"ו במתג, והלמ"ד בשווא נח'.

א' י': וְהַנָּחֳם - הנו"ן בדגש, והשווא נע.

א' י"א: עֲלִיכֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אֲלִיכֶם' באל"ף^ק. וכן הוא להלן (א' ט"ו).

א' י"ב: וּמִשְׁאָכֶם - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא 'ומשִׁכֶם', או לקרוא 'ומִשְׁאָכֶם' השי"ן בשווא נח.

וְרִיבְכֶם - הבי"ת בשווא נע.

א' י"ג: אֲנֹשִׁים חֲכָמִים וּנְבִנִים וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'וַיְדַעִים', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^כ שבתיבת 'וּנְבִנִים', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהם אנשים ידועים לשבטיהם, בעוד שפירושו שהם אנשים חכמים ונבונים וידועים, שיבואו מכל שבט ושבט^כ.

לְשִׁבְטֵיכֶם - הטי"ת בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'לְשִׁבְטֶכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד. וכן הוא להלן.

א' י"ד: טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר-דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת'.

א' ט"ו: אֶת-שִׁפְטֵיכֶם - הפ"א בשווא נע.

וּשְׁפַטְתֶּם - הטי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע^ל, למרות הקושי. ויש להיזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא 'וּשְׁפַתֶּם',

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדיניותנו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

^כ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדין, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים 'הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ', וזה שלא כדין כי משמע שרק היום יהיו על לִבְבְּךָ ולא מחר. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנִי מְצֹנֵן הַיּוֹם עַל-לִבְבְּךָ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

^כ ופירוש רש"י כאן שפירש שיהיו ידועים לשבטיהם אינו מתאים לטעמים. ובאבן עזרא פירש שיהיו ידועים שיכירום הכל, והיינו שפירש שידועים הוא בפני עצמו, ואין הכוונה ידועים לשבטיהם, וזה מתאים לפירוש הטעמים.

^{יד} ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל

האחרונים הנ"ל שכתבו שאין לומר קינות בשבתות בין המצרים, יש לבטל מנהג כמה קהילות שקוראים ההפטרות דלתא דפורענותא בקול נהי, שהלא הטעם שאין לומר קינות בשבתות אלו הוא משום שלא לעורר היגון בשבת, ואין הבדל אם זה נעשה ע"י אמירת קינות או ע"י קריאת ההפטרה בניגון קינה. עכ"ה.

ובדבריו כתב נגד המנהג לקרוא כל הפטרות שבתות בין המצרים בניגון קינה, ויתכן שהמנהג לקרוא את הפטרת חזון בלבד בניגון קינה, שהוא מנהג קדום שכבר נזכר בראשונים, גם לדבריו מנהג נכון הוא. וצ"ע בזה.

^ח ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפניה (עין מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוצה, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

^ט מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפניה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מִלְך' במקום מִלְאֲך', שְׁמוֹן' במקום שְׁמֻעוֹן, וַיִּנָּג' במקום וַיִּנְתָּג). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

^י ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

^{יא} בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא את אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות שלחן ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

או שישמע שקרא 'ושפצתם', או לחלקה את התיבה לשתי תיבות ולקרא 'ושפצתם'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הטי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע.

א' י"ז: מַפְנִי-אִישׁ - הפ"א בדגש, והשווא נע.

אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'אֲשֶׁר-יִקְשֶׁה מִכֶּם' במקף^{טו}. וכן הוא להלן (א' כ"ח): שְׁנַיִם עָשָׂר אָנָּשִׁים.

וְשִׁמְעֵתוּ - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרא 'ושמעתיו', או לקרא 'ושמעתיו' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן (א' ל"ה): נִשְׁבַּעְתִּי. ולהלן (א' מ"ג): שְׁמַעְתָּם. ולהלן (ב' כ"ז, כ"ח): אָעֲבָרָה. ולהלן (ג' י"ט): יִדְעֵתִי.

א' י"ח: אֶת כָּל-הַדְּבָרִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֶת-כָּל הַדְּבָרִים'.

א' י"ט: אֶת כָּל-הַמִּדְבָּר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֶת-כָּל הַמִּדְבָּר'.

א' כ': בָּאֵתָם - הטעם מלרע בתי"ו.

א' כ"א: וְאֶל-תַּחַת - הטעם מלרע בחי"ת, והוא פועל, שפירושו תפחד. והקורא 'תַּחַת' מלעיל משנה משמעות לשם עצם, שפירושו פחד^{טז}.

א' כ"ב: בְּלִכְם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

א' כ"ד: וַיִּרְגְּלוּ - הגימ"ל בדגש, והשווא נע.

א' כ"ו: אֶת-פִּי יִי אֶל-לִהְיֶכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'אֶת-פִּי יִי אֶל-לִהְיֶכֶם'.

א' כ"ז: וַתִּרְגְּנוּ - הגימ"ל בשווא נע.

בְּאֵהָלֵיכֶם - יש אומרים שהאל"ף בקמץ קטן^{טז}. ויש אומרים שהאל"ף בקמץ גדול^{טז}.

א' כ"ח: אָנָּה | - הטעם מלרע בנו"ן^{טז}.

א' כ"ט: וְלֹא-תִירָאֵן - הרי"ש בשווא נע, והוא מלשון יראה. והקורא 'תִירָאֵן' בשווא נח משנה משמעות ללשון ראייה.

א' ל': אֶתְכֶם - התי"ו בדגש, והשווא נע.

לְעֵינֵיכֶם - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'לְעֵינֵיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

א' ל"ב: אֵינִיכֶם - הנו"ן בשווא נע.

א' ל"ג: לְתֹרֶ - יש להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא 'לְסוֹר' בסמ"ך^{טז}.

בָּאֵשׁ | לִילָה - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו^{כא}.

לְרֹאֲתֶכֶם - התי"ו בשווא נע.

א' ל"ה: הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה'.

הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^{טו} ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

^{טז} כמו בפסוק: תַּחַת גְּעֵרָה בְּמִינִי (משלי י"ז). וכמו שכתב רש"י (שם, בברכות ז' ע"א).

^{יז} על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (ידר חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון 'פְתָל-קְתָלִים', 'שֹׁרֶשׁ-שְׁרִישִׁים'), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתבית 'אָהֶל'), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. ועוד, שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (בְּאֵהָלֵיכֶם), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

^{יח} שהרי כתבו המדקדקים (ראה ר"ק מיה"ב י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שפ' משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

^{יט} הכלל הוא שכאשר באה אות ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחילתה (כגון: 'סדומה' במקום 'לסדום', 'חורנה' במקום 'לחורן', וכדומה) המילה תוטעם מלעיל. ותיבת 'אָנָּה' עיקרה 'אָן', והה"א בסופה באה במקום למ"ד בתחילתה (לאן), ולכן דרכה להיות מוטעמת מלעיל.

אמנם פעמיים בתנ"ך תיבת 'אָנָּה' מוטעמת מלרע, כאן, ובפסוק: 'אָנָּה אֵלֶךְ מִרוֹחֶךָ' (תהלים קל"ט ז'). וכתב המגיה על המכלול (קפ"ט ע"א) שיתכן שהטעם לזה הוא מחמת האות הגרונית שאחריה, שגורמת פעמים רבות שהתיבה שלפניה תוטעם מלרע במקום מלעיל. ואע"פ שהתיבה מוטעמת בטעם מפסיק, מצאנו פעמים שגם בטעם מפסיק האות הגרונית שאחריה הופכת למלרע.

^כ שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה

משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמבוא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא, בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקר.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרא בתי"ו דגושה.

^{כא} הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמונח רגיל, אלא שבא סימן פסיק | אחריו להודיע שהמונח שלפניו הוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, ובדרך כלל הוא בא לפני מונח רביעי (כגון: אֶתְכֶם-עֲשֵׂב | זָרַע, זָרַע, וְלָקַח | רֹמֶשׁ-עַל-הָאָרֶץ), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו פסיק, ואין אחריו מונח רביעי, יש להסתפק אם הוא מונח לגרמיה, או שהוא מונח רגיל אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, וענינו להורות על שהיה מועטת מסיבות שונות, אך לא מסיבות תחביריות של פיסוק וחזיון הענין, שהתחביר מתבטא בענין הטעמים בלבד, ולא ע"י שהייה בין התיבות).

וכדי לדעת איזה פסיק מורה על שהייה בפועל, ואיזה פסיק מורה שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה המפסיק, מונה המסורה את כל הפסיקים שבמקרא המורים על שהייה, וכל פסיק שאינו נמנה ברשימה זו, מוכח שהוא לגרמיה. ומזה שפסיק זה אינו נמנה ביניהם, מוכח שאינו אלא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה ולא המונח המשרת (רשימה זו של המסורה מצויה בכתבי יד שונים של המקרא, וכן במערכת המסורה שבדפוס מק"ג אות פ'), אך הרשימה שבמק"ג שגויה ומבולבלת מאד לעומת הרשימות המצויות בכתבי היד).

וכלל נוסף ישנו (מובא בספרי המדקדקים העוסקים בכללי הטעמים, וכגון בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם), שכל מונח ואחריו רביעי, שיש פסיק ביניהם, לעולם המונח הוא מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו, פרט לפעם אחת בתנ"ך (בישעיה מ"ב ה': הָאֵל | ל') שהוא מונח ופסיק, ואינו מונח לגרמיה.

א' ל"ח: יבא שמה - הטעם מלעיל ביו"ד כב.

חזק - החי"ת בפתח, והזי"ן דגושה. והוא לשון ציווי, שפירושו תחזק. והקורא 'חזק' בקמץ ורפה כב, משנה משמעות ללשון הווה, שפירושו מתחזק כב.

א' ל"ט: יהיה - יש לבטא את הה"א בשווא נח כב. ולא להבליעה ולקרוא 'ייה', או לקרוא 'יהיה' בחיריק הה"א. וכן הוא להלן (ב' ל"ב) בתיבת: יהצה.

א' מ"ד: ויפתו - הכ"ף בדגש, והשווא נע.

א' מ"ו: וימשכו - השי"ן בשווא נע.

ב' ד': הישכים - השי"ן בשווא נע.

וייראו - הרי"ש בשווא נע, והוא מלשון יראה. והקורא 'וייראו' בשווא נח משנה משמעות ללשון ראה.

ב' ז': ברכו - יש אומרים שהכ"ף הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח כב.

אתה מדבר הגדל הזה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'אתה מדבר הגדל הזה'.

ב' ח': מאת - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא 'מת'.

ומעצין - הטעם מלרע ביו"ד.

מאילת ומעצין גבר - הפסק פרשה באמצע פסוק. ואין להטעים את תיבת 'גבר' בטעם סוף פסוק, אלא בטעם אתנחתא כב.

ב' ט': אלתצל - הטעם מלעיל בתי"ו.

כי לבני לזוט - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כי לבני לזוט'.

ב' י': ישובו - הטעם מלעיל ביו"ד כב, והשי"ן בשווא נע כב. וכן הוא להלן (ב' י"ב, ב' י"ג).

ב' י"ב: וישובו - השי"ן בשווא נע. וכן הוא להלן (ב' כ"א, כ"ב, כ"ג).
ב' י"ג: עתה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אתה' באל"ף יי.

ב' י"ד: נשבע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן כט, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא 'נשבה' בה"א ל.

ב' ט"ו: היתה פם - הטעם מלעיל בה"א כב, והיו"ד בשווא נע כב.

ב' י"ט: כי לבני לזוט - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כי לבני לזוט'.

ב' כ': ארץ רפאים תחשב אף הוא - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'ארץ רפאים תחשב אף הוא'.

ב' כ"ג: עדעצה - הטעם מלרע בזי"ן.

ב' כ"ד: החל - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא לשון ציווי, שלא ישמע שקורא 'אחל' באל"ף שהוא לשון מדבר ל. וכן הוא להלן (ב' ל"א).

ב' כ"ה: אחל תת פחדך - תיבת 'אחל' מוטעמת בפשטא ולא בקדמא ל.

כלי השמים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'כל השמים'.

ורגזו - הגימ"ל בשווא נע.

כב משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

כב לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

כב כמו בפסוק: ויהי קול השופר הולך וחזק מאד (שמות י"ט י"ט).

כב וה"א זו נהגית כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות 'עמה' 'אתה', וכדומה.

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב ש'מפיק' הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת 'מפיק' פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ולא כמו בתיבה 'פחדצור' (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת 'יהיה'), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: 'גבה', 'גיה', 'ואילו היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וכיון שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון השווא באות ה"א שבסוף תיבה לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: 'בְּהִשְׁמָה' (ויקרא כ"ו מ"ג), 'פְּדִהָאֵל' (במדבר ל"ד כ"ה), 'יְהִדְפְּנוּ' (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד 'פְּדִהָאֵל'. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד 'בְּהִשְׁמָה' עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

כב משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

כב מחמת הפסק הפרשה, עלולים לטעות ולהטעים בסוף פסוק במקום באתנחתא.

כב ואע"פ ששווא הבא אחר הטעם הוא שווא נח, אפילו כשלפניו תנועה גדולה. כאשר הטעם נסוג אחור ממקומו, ובא אחריו שווא, השווא נשאר נע כדינו הרגיל אחר תנועה גדולה, שטעם שנסוג אחור אין כוחו כטעם לגבי זה, כיון שאינו מקום הטעם המקורי (מנחת שי בראשית י"ט ט', בשם ערוגת הבושם פ"ג ד"ה אמנם).

כט איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אָשֶׁר נִשְׁבַּע יי. ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכילת דף ע"ב ע"ב, המנהיג הלכות תפילה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א. וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

ל משום שהאות ה"א שבתיבת 'נשבה' אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתיבת 'נשבע' ישמע שקרא 'נשבה'.

אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

לא כמו בפסוק: אַחַל תֵּת פְּחָדְךָ (להלן ב' כ"ה).

לכ הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר. ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים כאן בקדמא מהפך, ולא בפשטא. כאן טעו בזה גם בכמה דפוסים.

וְחָלָהּ - הטעם מלרע בלמ"ד.

וְרָגְזוּ וְחָלָהּ מִפְּנֵי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'וְרָגְזוּ וְחָלָהּ מִפְּנֵי'.

ב' ל"ד: מְתִים - המ"ם בשווא נע, והוא לשון אנשים. והקורא 'מְתִים' בצירי משנה משמעות ללשון מוות^ל. וכן הוא להלן (ג' ו').

ג' ב': וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ'.

ג' ג': וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ'.

ג' י"א: כִּי רָק־עֹג - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'כִּי־רָק־עֹג' במקף.

עֲרֹשׁ, עֲרֹשׁ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אַרְסוֹ', 'אַרְסִי', 'בַּאֲרִי'.

הָלָה - הה"א האחרונה לא נשמעת, ונקרא 'הָל'.

ג' י"ב: לְרֹאשׁוֹ - האל"ף לא נשמעת, ונקרא 'לְרֹאשׁוֹ'.

ג' י"ג: הַמְנַשָּׁה - המ"ם רפה, ובשווא נע^ל.

ג' י"ט: וּמִקְנֶכֶס - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'וּמִקְנֶכֶס' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ג' כ': אֲשֶׁר־יָנִיחַ - היו"ד בקמץ, והנו"ן רפה. והוא לשון מנוחה. והקורא 'יָנִיחַ' בפתח ודגש^ל, יתכן שמשנה משמעות^ל ללשון עזיבה^ל.

❧❧❧ ❧❧❧ ❧❧❧

❧ חילופי נוסחאות ❧

א' ז': נְהַרְפֹּת / (נְהַרְפֹת)

במקף - בכתבי היד: ט"ב ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ו א"ח. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא^ב.

במרכא - בכתבי היד: ס"ז ס"ב ס"ז, א"ג א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג.

א' מ"ב: וְלֹא־תִלְחַמוּ / (וְלֹא תִלְחַמוּ)

במקף. והמונח בתיבת 'תלחמו' - בכתבי היד: ט"א ס"ב ט"ב ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א ס"ב ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, ברויאר.

במונח בתיבת 'ולא' - בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט, א"א א"ג א"ה א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

תַּנְגָּלוּ / (תַּנְגָּלוּ)

הנו"ן במונח - בכתבי היד: ט"ב ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו, ברויאר.

הנו"ן ללא מונח - בכתבי היד: ס"ט, א"ד א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ב' ה': תַּתְּגָּרוּ בָּם / (תַּתְּגָּרוּ בָּם)

הטעם מלרע ברי"ש - בכתבי היד: ט"א ס"ב ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

הטעם מלעיל בגימ'ל - בכתבי היד: ס"א ס"ו ס"ז ס"י ס"ט, א"ג א"ה א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

וכן מוכח מזה שיש כתב יד (א"י) בו המ"ם כאן מנוקדת בחטף פתח (והיינו שהשווא נע, כמבואר במאמר החטפים שחטף פתח באות לא גרזנית הוא סימון לשווא נע). וכן בכתב ארם צובה מילה זו מנוקדת פעמים רבות בחטף פתח (כגון: יהושע א' י"ב, י"ב ו', י"ג ו', ועוד). ומוכח שהשווא נע.

ל קוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ירפו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ירפו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

לח בבית יוסף (או"ח סימן כ"ה) כתב שאין בזה שינוי משמעות, ובלבוש (שם סעיף ז') כתב שלא דק ויש בזה שינוי משמעות. ובאחרונים שם (מור וקציעה, מחזיק ברכה, ועוד) האריכו לדון בזה, ואכ"מ.

לט כמו בפסוק: וּבֶשֶׁר יָבֹחַ תּוֹדֶת שְׁלֹמִיּוֹ בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא יֵנִיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר (ויקרא ז' ט"ו).

מ וכן מוכח מהכלל שכתב יהב"י בדיני המקפים, שכתב שם שכל 'נהר כבר' ו'נהר פרת' במקף.

מא נראה שיש סימני מחיקה של מונח שהיה תחת הגימ"ל, והועבר לתחת הרי"ש.

מב נראה שיש סימני מחיקה של מונח שהיה תחת הרי"ש, והועבר לתחת הגימ"ל.

ל ובשם האבן עזרא נמסר סימן: 'החיים עומדים והמתים שוכבים'. דהיינו שבתיבת 'מְתִים' שפירושה אנשים חיים, המ"ם מנוקדת בשווא שבו הנקודות עומדות זו על גב זו, ובתיבת 'מְתִים' שהיא מלשון מוות, המ"ם מנוקדת בצירי שבו הנקודות שוכבות זו לצד זו.

ל ברוב העדות אין הבדל בהגייה בין אות שיי"ן שמאלית לאות סמ"ך.

לה והשורוק שבוי"ו הוא ניקוד הרי"ש, אע"פ שהאל"ף מבדילה ביניהם. והרבה טועים וקוראים 'רֹאשׁוֹ' כשהרי"ש בשווא נע (וגם המתג שחתת הרי"ש מטעה מעט, שדומה לשווא).

ויש לציין, שמחמת שכתובה אות אל"ף שאינה נקראת בין האות המנוקדת בשורוק, לבין האות וי"ו בה מסומנת נקודת השורוק, יש סופרים שהוסיפו גם ניקוד קובוץ תחת האות עצמה, וניקדו 'רֹאשׁוֹ' בניקוד כפול (כך מנוקד למשל בכתב יד לניגוד בחלק מהמקומות), וכדי שלא יטעו ויקראו את האל"ף בניקוד השורוק שבוי"ו, שמו קו רפה מעל האל"ף לסימן שאינה נקראת, וניקדו 'רֹאשׁוֹ' (שבכל כתיב היד הקדומים על כל אות ששייך בה דגש ורפה, היו מסמנים דגש ע"י נקודה בתוך האות, ורפה ע"י קו מעל האות (כגון: מִכְּדִל), ולא היו אותיות ללא סימן כלל. הסופרים המאוחרים יותר, השמיטו את קו הרפה, והשתמשו בדגש ובהשמטתו בלבד). אמנם, גם הסופרים שניקדו בניקוד כפול, לא ניקדו כן בעקביות, משום שאין ניקוד זה חובה.

וכיו"ב בתיבת 'מֹאס' (דניאל א' ד', איוב ל"א ז'), שגם בה האל"ף לא נקראת, והשורוק הוא ניקוד המ"ם, ונקראת 'מוס', יש סופרים שניקדו שם 'מֹאס' בניקוד כפול, כמו כאן.

ל עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה. וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נע מזה שיש מתג לפני המ"ם, ומילה זו אינה מופיעה ביוצאים מן הכלל במסורה הנקראים בשווא נח למרות המתג.

ב' י': קְעֻנְקִים / (קְעֻנְקִים)

ב' י"א: קְעֻנְקִים / (קְעֻנְקִים)

ב' כ"א: קְעֻנְקִים / (קְעֻנְקִים)

הכ"ף בקמץ – בכתבי היד: טא"ס טא"ק ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ח ס"ט ט"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"ז, א"ד א"ח מ". ~ ובדפוסים: גינצבורג^מ, קסטון, ברויאר.

הכ"ף בפתח – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח, א"ב א"ג א"ה א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, קורן, מ"ה.

ב' ל"ו: וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנָחַל / (וְהָעִיר אֲשֶׁר-בְּנָחַל)

בקדמא מהפך פשטא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"ז, א"ד א"ה א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, גינצבורג, קסטון, קורן, ברויאר.

במהפך מקף פשטא – בכתבי היד: ס"ו ס"ז ס"ח ס"ב ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוס: לטרים.

יבוא בהן תשלום דגש ופעמים לא (כגון: קְעֻנְקִים (בראשית ג' ל"ו, משלי י' כ"ו) - קְעֻנְקִים (שמואל א' ט"ז ד', קהלת י"א ד')).

ויש תיבות שנחלקו הספרים האם בא בהן תשלום דגש והן מנוקדות בקמץ, או שלא בא בהן תשלום דגש והן מנוקדות בפתח, כגון: הערקי (בראשית י' י"ז, דברי הימים א' ט"ו), העמרמי (במדבר ג' כ"ז), העבוט (דברים כ"ד י"א, שם י"ג), העור (דברים כ"ח כ"ט), העמסים (ישעיה מ"ו ג'), לעשוקים (תהלים קמ"ז ד'), שבכל אלו יש ספרים המנקדים בקמץ, ויש ספרים המנקדים בפתח.

ונראה שגם כאן נחלקו הספרים האם בא כאן תשלום דגש או לא, שהמנקדים 'קְעֻנְקִים' בקמץ סוברים שבא כאן תשלום דגש, והמנקדים 'קְעֻנְקִים' בפתח סוברים שלא בא כאן תשלום דגש.

ומדברי ר' איצק פרעמסלא (קונטרס דברי אמת) ורוו"ה נראה, שנקטו שהמחלוקת כאן היא אם כלולה כאן ה"א הידיעה בכ"ף, או לא, שהמנקדים 'קְעֻנְקִים' בקמץ סוברים שכלולה כאן ה"א הידיעה, ולכן הכ"ף מנוקדת בקמץ, והמנקדים 'קְעֻנְקִים' בפתח סוברים שלא כלולה כאן ה"א הידיעה, והכ"ף מנוקדת בפתח ולא בשווא משום שאחריה חטף פתח, ואותיות השימוש שלפני חטף, מנוקדות בניקוד החטף (כגון: בְּאֵמֶת, וְאֵנִי, בְּאֵנִיּוֹת) ולא בשווא. ולפי זה במחלוקת זו יש שינוי משמעות אם כלולה כאן ה"א הידיעה או לא.

אך באמת אין הכרח כלל שזו מחלוקת הספרים, ונראה יותר לומר שהמחלוקת היא אם בא כאן תשלום דגש או לא, וכמו שמצאנו מקומות נוספים שנחלקו בהם הספרים אם בא תשלום דגש לפני האות עי"ן.

מגיש כמה כתבי יד ודפוסים שאינם עקביים בכל שלושת המקומות: בכתבי היד ס"א א"א א"ו בפסוקים י' וי"א מנוקד 'קְעֻנְקִים' בפתח, ובפסוק כ"א מנוקד 'קְעֻנְקִים' בקמץ.

ובדפוס לטרים בפסוקים י' וי"א מנוקד 'קְעֻנְקִים' בקמץ, ובפסוק כ"א מנוקד 'קְעֻנְקִים' בפתח.

וכבר כתב רוו"ה שיש דפוסים שלא ניקדו באופן שווה בכל שלושת המקומות, וברור שלא אמור להיות חילוק בין שלושת המקומות, שאם לא כן היה מוזכר החילוק במסורה, אלא ודאי שכולם שווים או בפתח או בקמץ.

מד' ובגליון ציין שכך מנוקד ברוב הספרים, אך בספרים אחרים מנוקד 'קְעֻנְקִים' בפתח.

מ"ה הכלל הוא שאחר ה"א הידיעה יבוא דגש (כגון: הַמִּים, הַשָּׁמַיִם). וכן כאשר תבוא אחת מאותיות השימוש בכ"ל ותנוקד בפתח להורות על דבר ידוע, יבוא אחריה דגש (כגון: בָּיִם, כְּדָבָר, לִבְשָׁה).

וכאשר אחר ה"א הידיעה באה אחת מהאותיות אהחע"ר שאינן מקבילות דגש, באותיות א"ר יבוא במקום הדגש תשלום דגש באות הקודמת לו, ע"י שתנוקד בקמץ במקום בפתח (כגון: הָאֵתָהּ, הָרָאשׁוֹן), אך כשבאות אותיות ה"ח אחר ה"א הידיעה לא יבוא תשלום דגש, ואע"פ שנשמט מהן הדגש ה"א הידיעה תנוקד בפתח (כגון: הַהוּא, הַחֵלֶם).

ובה"א הידיעה שלפני האות עי"ן, אע"פ שברוב מוחלט של התיבות בא תשלום דגש והה"א מנוקדת בקמץ (כגון: הָעִיר, הָעֵץ, הָעָם), יש תיבות שאין בא בהן תשלום דגש והה"א נשארת בפתח (ובגון: הַעֲרִים, בְּעָצִים), ואף יש תיבות שפעמים